

2008

Läkarexpeditioner och jourrum

Sveriges läkarförbund

Läkares arbetsplatser

Det finns en rätt, ett behov och en nödvändighet att läkare aktivt deltar i planeringen av våra sjukhus. Detta eftersom miljö och hälsa är nära förknippade och professionen har ett särskilt kunnande om både hur sjukvårdsarbetet bedrivs och vad som ska uppnås. Denna skrift inriktar sig dock på läkares arbetsplatser, men man bör även ha sjukhuset i stort i åtanke.

WHO's definition av hälsa

Health is a state of complete physical, psychological and social well being; not only the absence of illness.

Ökningen av antalet läkare, förändrad verksamhet, klenare ekonomiska förutsättningar och ökad medvetenhet om kostnaden för lokalyta har lett till att läkare riskerar sämre utformning av sina arbetsplatser. Förändringar sker utan särskild hänsyn till läkares arbetsuppgifter. På avdelningarna har antalet läkarexpeditioner reducerats och delas numera ofta med annan verksamhet. I Läkarförbundets arbetslivsenkät år 2000 rapporterade 60 % av läkarna svårigheter att finna den avskildhet som behövs för att kunna verka som läkare. De personbundna läkarexpeditioner hyser fler läkare eller byggs från start som kontorslandskap. Utvecklingen gör det nödvändigt för läkare att delta vid förändringar av lokaler.

Arbetsmiljölagen ger de yttre ramarna för vad som gäller för miljön på arbetet och det är Arbetsmiljöverket som mer i detalj reglerar vad som gäller i sin författningssamling. I Arbetarskyddsstyrelsens Författnings Samling (AFS) 2000:42 regleras arbetsplatsens utformning.

Arbetsmiljölagen markerar att planeringen av nya eller ändrade lokaler behöver bedrivas på ett sådant sätt att olika synpunkter kommer fram och att även de anställdas kunskaper, erfarenheter och värderingar tas till vara. Samarbetet med arbetstagarna (formellt skyddsombudet) måste påbörjas tidigt så att det finns tid för diskussion och bearbetning. Utan klart ställda funktionskrav är det svårt att i efterhand ställa krav på den som levererar byggnaden om man inte är nöjd med dess funktion.

Lagar, avtal och föreskrifter

Arbetsmiljölagen

2 kap 3 § Arbetslokal ska vara så utformad och inredd att den är lämplig från arbetsmiljösynpunkt.

3 kap 1a § Arbetsgivare och arbetstagare ska samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö.

6 kap 4§ Skyddsombud ska delta vid planering av nya eller ändrade lokaler ...

6 kap 9 § I Skyddskommittén ska behandla frågor om ...
3. planering av nya eller ändrade lokaler, anordningar, arbetsprocesser, arbetsmetoder och av arbetsorganisation ...

Plan- och bygglagen 1987:10

9 kap 5 § ... byggnadsarbetena får inte påbörjas förrän skyddsombud, skyddskommitté eller organisation som företräder arbetstagarna har fått tillfälle att yttra sig över åtgärderna.

Arbetsplatsens utformning

Arbetsplatsens utformning regleras i en föreskrift från Arbetsmiljöverket (AFS 2000:42), men saknar specifika regler för läkares arbetsplatser.

Dagsljus 11 § Vid stadigvarande arbetsplatser, i arbetslokaler och personalutrymmen, som är avsedda att vistas i mer än tillfälligt, ska det normalt finnas tillfredsställande dagsljus och möjlighet till utblick.

Belysning 12 § Belysning ska planeras, utföras och underhållas samt undersökas och bedömas i den omfattning som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall.

Luftkvalitet 18 § ... ha sådana ventilationssystem för luftväxling och uppfångande av luftföroreningar som alstras i lokalerna, att luftkvaliteten i vistelsezonerna är tillfredsställande.

Klimat 32§ Arbetsplatser inomhus ska ha lämpligt termiskt klimat.

Buller 34 § ... isoleras mot omgivningen så att bullerexponeringen reduceras till lägsta praktiskt möjliga nivå och så få som möjligt utsätts för buller.

Jourrum 112 § Jourrum ska vara ostört placerade samt ha sådan storlek och inredning att arbetstagare får erforderlig vila. De ska vara utförda som enkelrum. I närheten av jourrum ska finnas möjlighet att värma och äta mat. Toalett och dusch ska finnas nära rummet.

Svensk Byggnorm

Vid ny-, till- och ombyggnad måste alla byggnationer följa svensk byggnorm eller Boverkets ByggRegler (BBR) BFS 1993:57. Riksdagen har i december 2007 beslutat att omdana Plan- och Bygglagen (PBL), vilket väntas bli klart 2010. Man vill förenkla byggandet samtidigt som man beaktar klimat- och miljömål.

Möjlighet att påverka

Skyddsombudet

Skyddsombud företräder arbetstagarna i arbetsmiljöfrågor. De ska verka för en bra arbetsmiljö, bevaka skydd mot ohälsa och olycksfall, samt bevaka att arbetsgivaren uppfyller kraven i arbetsmiljölagen.

Arbetsgivaren ska underrätta skyddsombud om förändringar av betydelse för arbetsmiljön.

Skyddsombud har bland annat rätt att delta i planeringen av nya eller ändrade lokaler, arbetsmetoder samt planering av organisationer. De har också rätt att delta i arbetet med handlingsplaner som förebygger ohälsa och olycksfall. Rätten till samverkan finns tydligt utpekad i arbetsmiljölagen.

Samverkansavtalet

Det lokala samverkansavtalet ger ytterligare möjlighet till inflytande. FAS (Förnyelse, Arbetsmiljö och Samverkan) är ett avtal som slutits mellan Sveriges Kommuner och Landsting och centrala fackliga organisationer inom den kommunala och landstingskommunala sektorn. Avtalet, som tecknades 2005, integrerar tydligare tidigare inflytandefrågan (MBL) och arbetsmiljölagen (AML). Man måste som skyddsombud känna till det lokala samverkansavtalet.

Kontorstyper

- **Cellkontor.** Ett traditionellt rum för 1-2 arbetsplatser
- **Flexkontor.** Har funnits i cirka 15 år och förutsätter att endast 70 % av medarbetarna är på plats samtidigt (resten hemarbete eller hos kund). Man har ingen egen arbetsplats och skiftar från dag till dag.
- **Kombikontor.** Arbetsplatser i små enskilda rum runt ett gemensamt öppet rum
- **Kontorslandskap.** Flera personer delar på ett arbetsrum. Finns i alla storlekar. Upp till 9 arbetsplatser räknas som små.

Kontorslandskap

Kontorslandskap har funnits länge, men de var särskilt populära under 60-talet för att under 70-talet avvecklas när man började ställa arbetsmiljökrav avseende buller och stress. Under 2000-talet har man ånyo börjat intressera sig för kontorslandskap och hävdar att ny byggteknik och planlösning löst de tidigare akustikproblemen.

För vissa verksamheter med krav på snabb kommunikation och flexibilitet kan öppna planlösningar vara av betydelse. Strävan mot kontorslandskap inom sjukvården är dock snarast präglad av att man vill spara in på dyr lokalyta, men det är något av en myt att ett funktionellt kontorslandskap tar mindre yta i anspråk.

En tumregel vid nybyggnation är att det behövs cirka 20 m² lokalyta per arbetstagarare på ett kontor och då inberäknat arbetsytor, pentry, pausrum, toaletter, kontorsförråd, skrivarrum, korridor och entréyta.

Med andra ord ska man inte välja en öppen lösning för att spara yta utan för att det passar arbetet bättre.

CELLKONTOR	KONTORSLANDSKAP
fördelar	
Avskildhet	Flexibla grupperingar
Lägre ljudnivå	Fler informella kontakter
Bättre sekretess	Snabb kommunikation
Mindre "ställtid"	Ökad gemenskap
nackdelar	
Instängdhet	Buller – störande ljud
Sämre flexibilitet	Överhörning
Sämre överblick	Dokument oskyddade

Forskning kring kontorslandskap

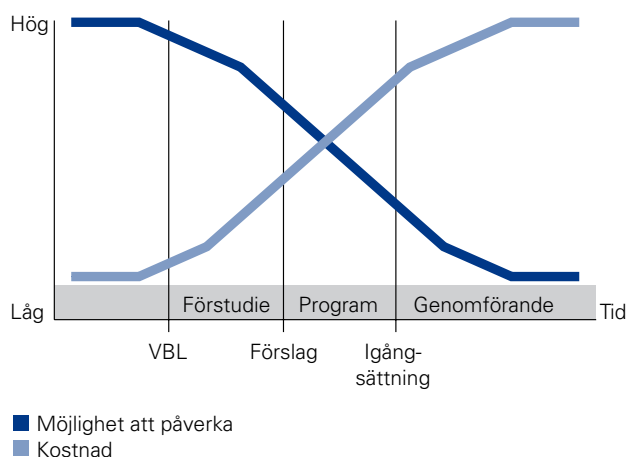
Jan Åke Granath och professor i arkitektur vid Chalmers ser det som en fara när man betraktar kontorslandskap som en universallösning. Kontorslandskap passar bäst för kreativa yrken och är vanliga på reklambyråer, tidningsredaktioner och arkitektkontor. Om man däremot har arbetsuppgifter som kräver genomläsning av tung litteratur och författande krävs det avskildhet för att man ska kunna hålla koncentrationen uppe.

Alan Dilani är arkitekt och har doktorerat på KTH i ämnet: Design och omsorg i sjukhusplaneringen. Omgivningen har avgörande betydelse för människors motivation och kreativitet. En väl utformad arbetsplats ska stimulera medarbetarnas sinnen, skapa sammanhang, lämna utrymme för individens kontroll och integritet samt erbjuda rum för vila och återhämtning. I kontorslandskap har man ofta glömt att anpassa arbetsplatsen till individen.

Bodil Jönsson beskriver begreppet ställtid i sin bok: Tio tankar om tid. Ställtid är den tid som tar att ställa i ordning sig själv och sitt arbetsmaterial innan man kommer igång med arbetet. Ju svårare uppgiften är ju längre blir ställtiden. I miljöer där tiden fragmenteras blir det svårt att hinna med annat än dagsrutinen och det långsiktiga utvecklingsarbetet blir lidande.

Möjlighet att påverka byggprocessen

Vid förändringar av lokaler medverkar många olika aktörer under lång tid. Det är strategiskt viktigt att rätt beslut fattas i rätt skede.

Verksamhetsbeskrivning

Syfte och mål med lokalförändringen definieras. Redan nu måste arbetsmiljökonsekvenser anges. Lokalbehovet fastställs och tidsplan upprättas.

Lokalprogram

I lokalprogrammet beskrivs lokalfunktioner och sambandskrav och man redovisar rumsförteckning utan ytuppgifter.

Förslagshandling

Arkitekterna tar fram en översiktlig planlösning med sammanfattande funktionskrav, arkitektonisk idé och tekniska data för system och materialkvalitet. Ska projektet stoppas eller ändras ska det ske senast i detta skede annars ökar kostnaden avsevärt.

Projektering

Projektören tar fram huvudhandlingar för att göra en bygganmälan till byggnadsnämnden. Här redovisas även kraven på inomhusmiljön.

Upphandlingsskedet

Valet av entreprenör beror på kvalitet, tidigare erfarenhet och pris.

Byggskedet

Genomförandet av byggnationen.

Överlämningsskedet

Fastighetsförvaltaren överlämnar byggnaden till dem som ska bedriva verksamheten.

Läkarförbundets rekommendationer

PERSONBUNDEN LÄKAREXPEDITION

Läkarförbundet anser att alla läkare ska ha en egen expedition. Läkare har inte bara ett ansvar för den aktuella sjukvårdsverksamheten, utan även krav att utveckla den varför vi måste kräva en arbetsmiljö som möjliggör detta. Kontorslandskap är sällan lämpade för vetenskapligt eller långsiktigt utvecklingsarbete.

Eftersom man i vården hanterar information av konfidentiell eller känslig art måste arbetsgivaren säkerställa att detta inte kan riskeras delges eller höras av obehöriga. Alltför ofta saknas möjlighet att skydda känsliga dokument.

Datorn har blivit ett av våra vanligaste arbetsredskap och arbetsmiljökrav vid bildskärmsarbete regleras i AFS 1998:05.

LÄKAREXPEDITION PÅ VÅRDENHET

Arbetsexpeditionerna är placerade på mottagningar, vårdavdelningar och akutmottagningar. Det mesta av arbetet är direkt pa-

tientarbete. Expeditionen nyttjas ofta av olika läkare under en arbetsdag.

Dessa expeditioner ska ej rutinmässigt användas som patientrum vid överbeläggning eller som kombinerad expedition och förrådslokal.

JOURRUM

Läkare spenderar stor del av sitt yrkesliv på arbetsplatsen, jämfört med andra. Sjukhusbundna jourlinjer förekommer för läkare flera gånger i veckan och vid veckoslutsjourer kan man vara hänvisad till jourutrymmen i flera dygn. Arbetsmiljöverket föreskriver att personalutrymmen måste anpassas till arbetets natur och varaktighet. De ska ha nära samband med verksamheten samtidigt som de ger arbetstagaren erforderlig vila.

Man måste vid placeringen ha i åtanke att de inte placeras ensligt, med tanke på risk för hot och våld men ej heller nära störande ljud eller verksamhet.

**Sveriges
läkarförbund**

Den medicinska professionens organisation

Villagatan 5 · Box 5610 · 114 86 Stockholm
Telefon 08-790 33 00 · info@slf.se
www.lakarforbundet.se